Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto: Kunta- ja terveysjaoston kuuleminen 16.11.2021, kirjallinen vastaus ajanpuutteen vuoksi vastaamatta jääneisiin kysymyksiin

TKKI- rakenteet ja rahoitus

Kirjallisesti saadut kysymykset:

- Miten varmistetaan tutkimusrahoituksen riittävyys ja miten tutkimusrahoitusuudistusta koskevan lainsäädännön valmistelu etenee.
- Talousarvioesityksen kuulemisisissa on useammassa jaostossa (ainakin KutJ ja SitJ) noussut esille yliopistotasoisen terveyden tutkimuksen rahoitus (VTR). Asiaa on myös kahtena edellisenä vuotena painotettu valtiovarainvaliokunnan budjettimietinnössä, kun eduskunta on edellyttänyt, että tutkimusrahoituksen riittävyys varmistetaan uudessa sote-rakenteessa. Nyt on noussut esille, että uudessa sotessa ei pystytä samalla tavalla varmistamaan tätä rahoitusta.
- Sosiaalialan osaamiskeskusten asema ja rahoitus sote-uudistuksessa

Suullisesti Kunta- ja terveysjaoston kokouksessa esitetyt kysymykset:

- TKKI-erillisvalmistelua koskien: miten valmistellaan, mitä valmistelulta halutaan, mikä on toimeksianto ja valmistelun määräaika?
- Milloin on tulossa selvitys sosiaalialan osaamiskeskusten jatkosta?

Vastaus:

Tutkimustiedon ja osaamisen vahvalla perustalla on keskeinen merkitys sosiaali- ja terveydenhuollon onnistumisessa ja kehittämisessä. Terveyden ja sosiaalityön tutkimuksen pitkäjänteisyys ja rahoituksen ennakoitavuus tulee turvata varmistamalla siihen suunnatun kokonaisrahoituksen riittävä taso.

Hyvinvointialueiden valtion rahoituksen koko maan taso vuonna 2023 perustuu kunnista siirtyvien sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden ja pelastustoimen vuoden 2022 yhteenlaskettuihin kustannuksiin. Näin ollen hyvinvointialueille siirtyy myös kuntien ja sairaanhoitopiirien nykyisin sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus-, koulutus- ja kehittämistoimintaan käyttämä rahoitus siltä osin kuin se on kirjautunut sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuksiin. Kaikkien kuntien olisi jatkossakin mahdollista rahoittaa hyvinvointi-alueiden sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimustoimintaa, mutta velvollisuutta niillä ei tähän luonnollisestikaan olisi. Hyvinvointialueiden rahoitus on yleiskatteellista.

Terveydenhuoltolaissa, sosiaalihuoltolaissa ja vuoden 1982 sosiaalihuoltolaissa säädetään nykyisin eräistä valtion korvauksista (erillisrahoitus) palvelujärjestelmässä tapahtuvaan alan tutkimus- ja koulutustoimintaan, tähän liittyvästä menettelystä sekä kuntien ja sairaanhoitopiirien toimintayksiköiden käyttämisestä koulutus- ja tutkimustoimintaan. Koulutuskorvaukset ja valtion tutkimusrahoitus ovat omilla erillismomenteillaan, ja eduskunta päättää vuosittain näiden momenttien rahoitustasosta. Tällä rahoitetaan palvelujärjestelmässä tehtävää tutkimusta, jota ei olisikaan mahdollista muualla samalla

tavoin tehdä. Valtion tutkimusrahoitukseen on suunniteltu väliaikainen korotus EU:n palautumis- ja elpymisvälineestä (RRF) Suomen kestävän kasvun ohjelman mukaisesti. Tällä vahvistetaan palvelujärjestelmässä tehtävää tutkimusta, jolla parannetaan laatua ja kustannusvaikuttavuutta.

Sairaanhoitopiirit saavat nykyisin rahoitusta tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaan myös ulkoisista lähteistä sekä kehittämistoimintaan esimerkiksi valtionavustuksina STM:n kehittämishankkeiden hankerahoituksen kautta. Hyvinvointialueen tutkimustoimintaan käyttämä omarahoitus yhdessä valtion tutkimusrahoituksen kanssa ovat tulevan hyvinvointialueen omista lähtökohdista ohjelmoitua rahoitusta. Tällä rahoituksella on nykytilaa vastaavalla tavoin erityinen merkitys perus- tai kynnysrahoituksena, joka mahdollistaa ulkoisen kilpaillun rahoituksen hakemisen ja ulkoisella rahoituksella toteutettujen hankkeiden tulosten edelleen kehittämisen ja juurruttamisen.

Aiempien selvityksien ja ehdotuksien keskeinen laajemmin TKKI- toimintaa koskeva johtopäätös on tunnistettu tarve alueiden strategiselle suunnittelulle ja koordinoinnille. Ehdotuksia on tehty mm. siihen, että osaamisen kehittämiseen tulisi luoda alueellisesti yhtenäiset rakenteet, osaamisen kehittämisrakenteiden ja näyttöön perustuvien menetelmien levittämistä ja juurruttamista koordinoitaisiin osana alueellista TKKI-toimintaa. Samoin on ehdotettu, että tulevassa sote-TKKI -rakenteessa määritellään selkeästi alueellisten ja kansallisten TKKI-toimijoiden roolit, vastuut ja suhde toisiinsa. Konkreettisena toteuttamistapana TKKI-toiminnan organisoimiseksi on ehdotettu muun muassa erityisvastuualueelle perustettavia sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus-, kehittämis-, koulutus- ja innovaatiotoiminnan osaamiskeskuksia. Koulutuskorvausten osalta on tunnistettu niiden epäyhtenäisyys, heikko ohjausvaikutus ja haasteellinen rahoitustaso suhteessa kustannuksiin. Tutkimusrahoituksen osalta on tunnistettu niiden epätyydyttävä rahoitustaso sekä tarve suunnata sitä tukemaan vahvemmin ja laaja-alaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon käytäntöjä kehittävää tutkimusta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tutkimus-, koulutus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa, toiminnan rahoitusta sekä yliopistollisia sairaaloita ja sosiaalialan osaamiskeskuksia koskevat tulevaisuuden kysymykset muodostavat laajan ja moniulotteisen kokonaisuuden, jota säänneltäessä on paneuduttava tarpeisiin ja mahdollisuuksiin kehittää niitä kokonaisuutena. Selvitettäessä TKKI-toimintaa, sen rahoitusta sekä yliopistollisia sairaaloita koskevia erityiskysymyksiä tulee huomioida kokonaisuus. Lainsäädäntöä saattaa kuitenkin olla tarkoituksenmukaista uudistaa myös osissa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistänyt asiaa koskevan virkavalmistelun eduskunnan lausuman mukaisesti. Meneillään olevassa valmistelussa keskitytään varmistamaan, että tulevilla hyvinvointialueilla ja yliopistollisilla sairaaloilla on mahdollisuus valtakunnallisten strategisten tavoitteiden mukaiseen tutkimus- ja kehittämistoimintaan. Toisaalta uutta hallintotasoa perustettaessa ja siirryttäessä uuteen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisrakenteeseen uudistuksen toimeenpanon onnistumisen varmistamiseksi tulisi jatkokehittämistä koskevissa aikatauluissa myös huomioida, ettei uusia toimijoita niiden toiminnan käynnistymisvaiheessa välttämättä ole tarkoituksenmukaista kuormittaa laajamittaisilla lisäuudistuksilla.

Yliopistosairaalan tehtävistä ja roolista on aloitettu erillisselvitys valmistelun pohjaksi. Kuluvalla hallituskaudella välttämättömiin säädösmuutoksiin liittyvät esitykset annetaan vuonna 2022. Todennäköisesti muutoksia tarvitaan useaan säädökseen. Virkavalmistelun tehtävänä on selvittää nämä välttämättömät muutostarpeet eduskunnan lausumien edellyttämällä tavalla erityisesti sen suhteen, että

turvataan yliopistollisten sairaaloiden mahdollisuus tehdä edelleen tieteellistä tutkimusta ja tuottaa alan perus- ja erikoistumiskoulutusta, ja mahdollistetaan sosiaalihuoltoon yliopistosairaaloita vastaavan kaltaiset, palvelujen kehittämistä, tutkimusta ja koulutusta tukevat toimintarakenteet. Samassa yhteydessä valmistellaan ratkaisut, joilla turvataan sosiaalialan osaamiskeskusten toiminnan ja osaamisen rooli uusissa rakenteissa.

Virkavalmisteluna käynnistetty työskentely suoritetaan siten, että hyvinvointialueiden toimeenpanon tueksi koottu osaamisen ja johtamisen valmisteluryhmä toimii valmistelun laajapohjaisena seuranta- ja arviointiryhmänä. Valmisteluryhmässä on kaikkien hyvinvointialueiden edustus. Valmistelu tukeutuu myös lakisääteisten neuvottelukuntien, valtion tutkimusrahoituksen arviointiryhmien sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden neuvottelukuntien sekä sosiaalialan osaamiskeskustoiminnan neuvottelukuntien työskentelyyn. Työskentely kattaa yliopistollisia sairaaloita ja sosiaalialan osaamiskeskuksia koskevien säädösmuutostarpeiden lisäksi myös TKKI- toimintaa koskevan ohjauksen hyvinvointialueille. Rahoituksen osalta valmistelu edellyttää selvitystyötä nykyisen erillisrahoituksen suhteesta kustannuksiin ja tarpeisiin sekä rahoituksen ohjausvaikutuksiin. Rahoituksen tasoa arvioidaan säännöllisesti kehys- ja talousarviovalmistelun puitteissa. Ammattikorkeakoulujen maksamien harjoittelukorvausten osalta kehys- ja säädösvalmistelu korvausten siirtämiseksi osaksi palvelujärjestelmän rahoitus on käynnissä.

RRF-rahoituksen käyttö yksityisen sektorin hyödyntämisessä

Kysymys: RRF-rahoituksen käyttö ja mahdollisuudet yksityisen sektorin hyödyntämiseen? Kysymys esitettiin myös suullisesti kunta- ja terveysjaoston kokouksessa

Vastaus:

RRF-rahoitusta suunnataan valtionavustuksina kunnille ja kuntayhtymille hyvinvointialeen laajuisiin hankkeisiin (2022) sekä hyvinvointialueille (2023 alkaen). Tällä pienennetään koronan aiheuttamaa hoito-, palvelu- ja kuntoutusvelkaa, mikä auttaa valmistauduttaessa kiristyvään perusterveydenhuollon hoitotakuuseen. Suoraan jononpurkuun RRF-rahoitusta voidaan käyttää yhdistettynä toiminnan kehittämisprojekteihin. Tutkimusten perustella tiedetään, että pelkkä jononpurku ei johda pysyvään lopputulokseen. Ostopalvelut yksityiseltä ovat mahdollisia. Kuitenkin EU-komissio on toistuvasti kirjallisesti ja suullisesti todennut, että RRF-rahoitusta ei voi käyttää palveluseteleihin. Tämä on huomioitu valtionavustushaun valmistelussa. Haku avataan joulukuussa 2021.

Kansallinen vaikuttavuuskeskus

Kysymys:

Mikä näkemys ministerillä on kansallisen vaikuttavuuskeskuksen tarpeellisuudesta mm. kustannusten vähentämiseksi pitkällä aikavälillä? Kysymys esitettiin myös suullisesti kunta- ja terveysjaoston kokouksessa

Vastaus:

Helsingin yliopiston ja Itä-Suomen yliopiston selvityksessä on kartoitettu sote-palveluiden vaikuttavuustoiminnan nykytilaa ja tulevaisuuden tarpeita Suomessa yksityisen säätiön rahoituksella. Selvityksen johtopäätöksenä on ehdotettu uuden sosiaali- ja terveydenhuollon vaikuttavuuskeskuksen perustamista Suomeen tukemaan hyvinvointialueita palveluiden vaikuttavuuden arvioinnissa ja kehittämisessä sekä tukemaan päätöksentekoa ja kehittämistä. Hyvinvointialueiden toiminnan vaikuttavuuden ja kustannusvaikuttavuuden seuraaminen ja kehittäminen ovat tärkeitä asioita. Näiden tukirakenteita (esimerkiksi mahdollinen kansallinen vaikuttavuuskeskus) ja kansallista ohjausta on tarkasteltava kokonaisuutena ja varmistettava sosiaali- ja terveydenhuollon vaikuttavuuden ja kustannusvaikuttavuuden tasapuolinen kehittäminen pitkällä aikavälillä. On selvitettävänä, voidaanko tähän työhön suunnata rahoitusta EU:n palautumis- ja elpymisvälineestä (RRF) Suomen kestävän kasvun ohjelman mukaisesti.